

Opis źródła:

Jeden z najstarszych polskojęzycznych opisów kameleona pochodzący z pamiętnika Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła opisującego jego pielgrzymkę do Ziemi Świętej w latach 1582-1584. Radziwiłł widział go podczas pobytu w Egipcie.

Miejsce wydania:

Mikołaj Krzysztof Radziwiłł "Sierotka", *Podróż do ziemi świętej Syrii i Egiptu: 1582-1584*, oprac. Leszek Kukulski, Warszawa 1962, s. 117-118.

Miejsce przechowywania źródła:

Oryginał źródła zaginął. Był przechowywany w Bibliotece Nieświeskiej i wzmiankowany jeszcze w 1651 r. Już na przełomie XVI i XVII w. istniało kilka kopii dzieła, z których niektóre zachowały się do dzisiaj np. w zbiorach Biblioteki Kórnickiej, sygn. BK00299 (<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/493234/edition/459049/content>)

Tekst źródła:

I tom tu naznaczyć chciał, że wiele ich chce wiedzieć o chameleonie, których trzech mieli w klasztorze zakonnicy, bo iż drzewek oliwnych kilka mają, po tych tam drzewiech się chowają. Jest na kształt jaszczurki i teźże wielkości, ale nie kąsze¹, bo też gęby nie ma, gdyż tylko wiatrem żywie². Dziurkę ma niewielką, jako ziarno pieprzu mniejsze, którą wiatr bierze w się; k temu nie jest jadowity, barzo³ pomaluśku chodzi i gdy człowiek je weźmie i posadzi na się (bo nie przykro trzymać w ręku, jako inszą gadzinę), to tak będzie pomaluczku chodziło po człowieku, aż je zsadzi, bo i z drzewa nie znidzie⁴ nigdy, i przez dzień ledwie na łokciu⁵ się ruszy. Są przedsię miejscy⁶ jakoby czarne kropki po nim, ale płatami, nie wszystkich pstry. Że odmienia sobie farbę wedle maści⁷, na którą patrzy, to prawda, oprócz czerwonej a żółtej, czegośmy często próbowali, jednoż ony kropki czarne to się nie mienia, chyba⁸ sama skóra; oczy ma wypukłe, okrągłuchne i wesołe, a razem może jednym okiem patrzeć na górę, a drugim

---

¹ kąsze – kąsa, gryzie.

² żywie – żywi się.

³ barzo – bardzo.

⁴ znidzie – zejdzie.

⁵ na łokciu – na odległość łokcia. Łokieć to dawna miara długości, pierwotnie równa długości od łokcia do końca palca.

⁶ przedsię miejscy – są gdzieś tam miejsca.

⁷ maść – tu w znaczeniu kolor.

⁸ tu w znaczeniu tylko.

na dół, albo jednym naprzód, drugim nazad⁹, i gdy go posadzi na jakiej maści, a drugą z drugą stroną ku górze trzyma, to na obie patrzy zaraz; na którą potem pilniej, że oka nie spuści, w tę się odmieni, jednak rychlej odmianę znać na nim, gdy na jedną maść patrzy, i jakoby pacierz zmówił, to się odmieniać pocznie, więc już znacznie się potem odmienia. Sadzałem go na maści: białą, zieloną, modrą, szarą, czarną, to każdą brał na się, na czerwoną teżem sadzał, ale nie odmieniał się, a żółtej nie mieliśmy, a i tej, powiadają, na się nie bierze. Nie czyści się, bo też nie ma czym, zrosło mu się; a też i nie pije, i nie je nigdy.

Słowniczek pojęć:

łokieć – dawna miara długości, pierwotnie równa długości od łokcia do końca palca.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jakie zwierzę zostało opisane w źródle?
2. Czym charakteryzowało się obserwowane przez Radziwiłła zwierzę?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Które z opisanych przez Radziwiłła cech kameleonów nie mają odniesienia do rzeczywistości?

Wskazówki:

Warto uświadomić uczniów, że kameleony występują naturalnie również w południowej Europie. Źródło pozwala również na przybliżenie uczniom tematyki podróży w dobie staropolskiej.

Najważniejsze cezury:

1582-1584 – data wyprawy Krzysztofa Mikołaja Radziwiłła do Palestyny.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Andrzej Buczyło

---

⁹ nazad – do tyłu.